Herinneringsconflict in Spanje: het einde van het amnes(t)iebeleid?

Conflits de mémoire(s) en Espagne : la fin de la politique étatique d'amnistie / d'amnésie ?

Frédéric Crahay

Traducteur : Anneleen Spiessens

Édition électronique

URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/7696>

DOI : 10.4000/temoigner.7696

ISSN : 2506-6390

Cet article est une traduction de :

Conflits de mémoire(s) en Espagne : la fin de la politique étatique d'amnistie / d'amnésie ? - URL : <https://journals.openedition.org/temoigner/7694> [fr]

Éditeur :

Éditions du Centre d'études et de documentation Mémoire d'Auschwitz, Éditions Kimé

Édition imprimée

Date de publication : 1 octobre 2018

Pagination : 4-5

ISBN : 978-2-930953-076

ISSN : 2031-4183

Référence électronique

Frédéric Crahay, «Herinneringsconflict in Spanje: het einde van het amnes(t)iebeleid?», *Témoigner. Entre histoire et mémoire* [Online], 127 | 2018, Online op 10 février 2022, geraadpleegd op 14 février 2022. URL: <http://journals.openedition.org/temoigner/7696> ; DOI: <https://doi.org/10.4000/temoigner.7696>

→ **Frédéric Crahay**,
hoofd van de redactie
Vertaling uit het Frans:
Anneleen Spiessens

Herinneringsconflict in Spanje: het einde van het amnes(t)iebeleid?

In een Franstalig *Getuigen*-nummer van 2014 sneden we de kwestie al eens aan¹, en vorig jaar barstte het debat opnieuw los op het politieke toneel. Sven Tuytens, specialist van het hedendaagse Spanje en de Burgeroorlog van 1936-1939, geeft in een artikel in *De Wereld Morgen* duiding bij het nieuws deze zomer.² In december 2017 beloofde Pedro Sánchez, kandidaat-Eerste minister in Spanje, de wet op de historische herinnering te hervormen (*Ley de Memoria Histórica*). Die belofte maakte hij op het kerkhof van Paterna bij Valencia, waar tijdens de Franco-dictatuur zo'n 2 300 mensen werden gefusilleerd en begraven. Enkele maanden later, wanneer hij de functie van premier opneemt, krijgt Sánchez de kans zijn belofte waar te maken. Een van de belangrijkste maatregelen die de nieuwe socialistische regering wil nemen is het verwijderen van de stoffelijke resten van Francisco Franco uit diens mausoleum in de *Valle de los Caídos* (de Vallei van de Gevallen). Volgens Tuytens tracht de Spaanse Socialistische Arbeiderspartij (PSOE) zich zo te weren tegen critici die suggereren dat ze zich meer bezighoudt met de historische herinnering als ze in de oppositie zit, dan wanneer ze aan de macht is. Tot vandaag hebben de Spaanse socialisten nooit willen raken aan het trieste monument, omdat ze de heftige reactie van conservatief Spanje vreesden.

De Vallei van de Gevallen bevindt zich ten noorden van de hoofdstad Madrid en bestaat uit een gigantische, in de rotsen uitgehouwen basiliek en een Benedictijns klooster. 200 000 ton graniet werd weggekap of opgeblazen met dynamiet. Boven de rotsformatie rijst een kruisbeeld op van 150 meter hoog, dat van ver te zien is. Het bouwwerk dateert uit de jaren veertig-vijftig en werd uitgevoerd door gevangengenomen Republikeinse soldaten, die zo strafvermindering konden krijgen. In feite was het een vorm van slavernij. In heel Spanje werden in die tijd politieke gevangenen ingezet als gratis arbeidskrachten. Het monument was aanvankelijk bestemd om eer te betuigen aan de slachtoffers van de Burgeroorlog, die werd gewonnen door de fascistische met behulp van nazi-Duitsland en Italië. Onder de begraven slachtoffers bevinden zich zowel soldaten van Franco als soldaten die vochten voor de

democratisch verkozen Republiek. Het monument werd door Franco zelf ingewijd in 1959.

Tuytens herinnert ons eraan dat het Spaanse parlement in 2017 al eens een wetsvoorstel stemde om het stoffelijk overschot van Franco te verplaatsen. De regering van de toenmalige Eerste minister Mariano Rajoy blokkeerde het initiatief. Zijn Partido Popular is immers de politieke erfgenaam van de Alianz Popular, die op haar beurt het ideeëngoed erfde van het nationaal-katholicisme. De huidige Eerste minister Pedro Sánchez wil van de *Valle de los Caídos* een plek van verzoening maken. En dat kan alleen als de stoffelijke resten van de dictator er worden weggehaald. Dan pas kan het monument dienst doen als plek van herinnering voor *alle* slachtoffers van de Burgeroorlog.

In principe is het granieten monster, waar 27 000 Franquistische strijders en 10 000 Republikeinen begraven liggen, het grootste massagraf van Spanje. 12 410 onbekende mensen liggen er begraven vanuit heel Spanje. In realiteit is de herinneringsplek een pelgrimsoord voor fascistische. Familieleden van gesneuvelde Republikeinse soldaten dachten jarenlang dat hun lichamen ondergebracht waren op een kerkhof, of in een massagraf, en durven nu de laatste rustplaats van hun geliefden niet bezoeken omdat die zich in een fascistisch monument bevindt.

Na al die jaren lijkt Spanje nog steeds verscheurd, en de tweespalt volgt perfect de breuklijnen van tijdens de Burgeroorlog, zo stelt Tuytens verder. Die oorlog, een soort van proloog op de Tweede Wereldoorlog, werd op gang getrokken door rechtse soldaten die rebelleerden tegen de republikeinse regering in 1936. De republiek kon enkel terugvallen op Sovjetwapens. En ondanks de vele duizenden vrijwilligers die uit de ganse wereld de Internationale Brigades kwamen versterken, konden de Republikeinen niet het hoofd bieden aan de opstandelingen, die militaire steun kregen van Duitsland en Italië (vooral uit de lucht). In 1939 stortte de Republiek in en greep Franco de macht. Die behield hij tot aan zijn dood in 1975. Het Spaanse fascisme werd nooit echt verslagen.

Veel Spanjaarden beschouwen het weghalen van de stoffelijke resten van Franco als een anti-Spaanse

daad. De Catalaanse kwestie en de juridische en politieke soap rond Carles Puigdemont hebben ervoor gezorgd dat mensen hun pro-Spaanse sentiment nu makkelijker uiten. Dat is volgens Sven Tuytens de reden waarom vandaag ook de fascistische symboliek weer van onder het stof wordt gehaald. De nabestaanden van de gewezen dictator en de Stichting Francisco Franco, die de herinnering aan Franco levendig houdt, verzetten zich tegen de plannen van de regering. Volgens de familie Franco moet alles blijven zoals het is. Het grootste punt van discussie is het graf van Franco, dat zich centraal in de basiliek bevindt. Dat monument kan opgevat worden als een herinnering aan de overwinning van de dictator en het nationaal-katholicisme. De nabestaanden van de Republikeinse slachtoffers wensen dat hun naasten opgegraven worden en elders een graf krijgen, dicht bij hun familie. Want het is moeilijk om de slachtoffers van de Vallei van de Gevallen te eren, zonder daarmee ook hulde te brengen aan Franco. De toekomst zal uitwijzen of Sanchez bluft, of dat Spanje werkelijk een nieuwe stap zet in het herinneringswerk.

Het dossier in dit nummer, samengesteld door dr. Maarten van Alstein, gaat eveneens over conflict en geweld. Vier Belgische experts analyseren verschillende aspecten van het naoorlogse geweld in de Belgische samenleving. Nu de laatste herdenkingsplechtigheden plaatsvinden rond de Eerste Wereldoorlog, is het goed om in herinnering te brengen dat de spanning en het geweld niet noodzakelijk achter de rug zijn na de overwinning van één van de strijdende partijen. Vaak nemen ze gewoon een andere vorm aan, en vinden ze een nieuwe uitdrukking, voordat ze weer ontvlammen. Dat toont het Spaanse verhaal nog maar eens aan. ■

(1) Danielle Rozenberg, 'La Mémoire du franquisme dans la construction de l'Espagne démocratique', *Témoigner* 117, 2014, 56-66.

(2) Sven Tuytens, 'De dictator moet weg uit het grootste massagraf van Spanje. Hoe Franco vanuit zijn graf Spanje nog steeds beroert', *De Wereld Morgen*, 22 juni 2018. Beschikbaar op: <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2018/06/22/de-dictator-moet-weg-uit-het-grootste-massagraf-van-spanje> (geraadpleegd 1 augustus 2018). Tuytens schreef ook het boek *Las mamás belgas. De onbekende strijd van jonge vrouwen uit België en Nederland tegen Franco en Hitler* (Lannoo, 2017).